

Далеко виразніше виступає перед нами творчість другого майстра тієї епохи, може найталановитішого між архітектів-киян. І тим дивнішею здається цілковита відсутність звісток про нього, як в спеціальній, так і загально-історичній літературі. Ні одна з відомих нам книжок та статтів навіть імени цього яскравого виразника Київського бароко XVIII в. не наводить в повному вигляді.

Іван Григорович-Барський належав до старинної київської фамілії виходців з м. Бара, сім'ї, що відігравала в Київі значну роль на протязі більш двох століть. Брат Івана, монах Василь Барський уславився, як мандрівник, що більш двадцяти років „ходилъ во край і з kraя“. Інтересно, що в мандрівці своїй Василь Барський між іншим мав на меті „зрѣти и описать изрядныя зданія“. Численні малюнки, зроблені ним під час мандрівки, особливо фасади будинків, свідчать про великі художні

його здібності¹). Дякуючи авторові „Путешествія“, ми маємо де-які дані для біографії його меншого брата. Іван Барський був значно молодший від Василя; народився він мабуть в 1713 році²). Роки його вчення (можливо в Київській акацемії) і художній його розвій виступають перед нами досить виразно з його листування з братом³). В кінці 40 р. починається службова карера Ів. Барського на ріжних міських посадах—в 1749 р. він був „урядникомъ до полгода, а отъ полгода до оконченія на инстигаторскомъ звані за бурмистерства Герасима Холявки и раецтва Михаила Воронковича и пана Василія Жука“⁴). Разом з тим розпочинається діяльність Івана Барського, яко архітектора. Дорогоцінна для історика мистецтва, напів-літописна замітка (можливо, проект епітафії), зроблена на власноручному рукописові „Путешествія“ Василя Барського перелічує всі будівлі видатного Київського будівничого⁵).

1) Малюнки В. Барського опубліковані Н. Барсуковим у виданих під його редакцією „Странствованіяхъ Василія Григ.-Барського по свят, мѣстамъ Востока 1723—1747“ [Ізд. Православн. Палест. О-ва, т. I—IV Спб. 1885—7]. Не вважаючи на щасливий випадок, що зберіг таке число малюнків, на В. Барського, як маляра, ніхто ще не звернув уваги.

2) По-між приписками до оригінала „Странствованій“ [въ бібл. гр. Уварова] є така: „родилася одна персона 1713 р., въ Генварѣ“; далі „родилася другая персона 1727 року, въ генварѣ-жъ“. Очевидно, під першою треба розуміти Івана Барського.—Дом Григоровичів-Барських стояв в осередку міста, поблизу Успенського Собора.

3) На жаль, збереглись тільки листи Василя до Івана [видані вперше Ол. Лазаревським в „Русскомъ Архивѣ“ 1874 № 9; більш докладно—М. Барсуковим ор. сіт. т. IV Спб, 1887]. В листі 1740 р. Василь радить братові научитися „коперитихарству“ [тоб-то гравировальному мистецтву, Kupferstich.]. В слідуючому 1741 р. він радіє „о благомъ пре-ступнії“ брата, „ибо уже познахъ тя мужа совершенна возрастомъ суща“ і далі питав: „въ колицехъ лѣтъхъ... нынѣ обрѣтаєтесь... твоя младость?“ Р. 1742 він пише: „радуюся же паче всего о благоразсуді твоемъ, вижду бо, яко елико лѣтми возраста своего умно-жаєшися, толико и силою разума богатѣешь“, радить йому у всьому слухатись матері, „кромъ аще тя понуждаєтъ къ женитвѣ—не слушай, на се бо ускоряти не полезно есть; еще же еси и младъ, яко же познахъ отъ числа лѣтъ твоихъ: совершенный возрастъ мужу тридесять лѣтъ“ [вид. Барсукова стор. 42—52]. Однакож фамильний запис нотує „женитву“ Івана 15 янв. 1744 р., а далі одмічає уже події його родинного життя [Ibid. ст. 109—112].

4) Приписки до оригіналу рукопису В. Барського [вид. Барсукова т. IV, стор. 108]. Представники роду Барських і пізніше, на початку XIX в., займали почесне становище в місті: напр. Аким Олександрович [член магістрата] Роман Олександрович [в 1811 р. квартир-гер, 1825 рат-гер], Семен Олександрович [лавник] і др. Див. И. М. Каманинъ. Последніе годы самоуправління Києва по магдебургскому праву. К. Стар. 1888 и отд. К. 1888 стр. 16.

5) З огляду на велике значення для нас цієї замітки, подаємо її цілком: „зде положено тѣло кіевского мѣщанина, райци, Івана Григоровича Барского, брата родного монаха Василія Григоровича Барского, странствовавшаго по различнимъ землямъ и святымъ мѣстамъ и описавшаго въ книгу все видѣнное. Сей же братъ его, трудившися въ разныхъ строеніяхъ, воду привезъ въ различные мѣста въ городѣ семъ отъ различныхъ источниковъ съ подъ горъ, а потомъ строилъ каменные церкви, колоколнъ и покои. Первую церковь здѣлавъ у Кириловскомъ монастырѣ, зъ звоницею и брамою и погребами, церковь Покровскую и набережно-никольскую; у Козельцѣ церковь штукатурнею украсашъ и тинковалъ, и колоколню вновь построилъ, у золотоношскомъ красногорскомъ монастырѣ церковь, колокольню у Петропавловскомъ монастырѣ, у соборно успенскомъ соборѣ съ

Першим ділом, дорученим Барському, було мабуть проведення тодішнього міського водопроводу. Київ здавна користувався водою з-під гір, ще на початку XVII в. звідти діставали воду Домініканський та Братський монастири¹⁾. Нема сумніву, що й Київський магістрат мав на головній площі міста такий колодязь—фонтан уже в XVII в. Водопровод Григоровича-Барського охопив собою весь город; Григорович-Барський збудував і павільон ротонду над головним фонтаном, що був на площі перед магістратом, і немов якимсь чудом дійшов до нашого часу. Сучасники лишили нам докладний опис тодішнього водопроводу²⁾. Ротонда Барського виведена біля п'ятидесятих років (въ 70-х роках вона вже без сумніву існувала). Кругла по своєму плану, вона має чотири стовпи, що несуть на собі високу, прегарно вигнуту баню. З лицової сторони стовпи оздоблено парними колонами з ліпними капітелями. Над банею ще й нині видніється мідяний, барельєфний образ апостола Андрія, з хрестом у руці. В середині попереду столла постать янгола з кружкою в руці, з якої текла вода³⁾; пізніше Її замінили теперішнім „левом“.

церквою. Еще магазинъ городской и гостинной дсмъ, жилие покой греческому монастырю и Юрию Дранчеву, реперовавъ церкви воскресенскую и успенскую, у Межигорскомъ монастирѣ келії. А сего 1785 г. и зде погребен мая числа. Которому да будеть вѣчное успокоеніе". [Уперше було надруковано в „Кievskoy Stariinѣ“ 1884 Aprѣль стр. 688—9; у виданнію Барсукова—т. IV Спб. 1887 ст. 107—108].

1) Ксендз П. Розвидовський оповідає, що з Замкової гори „вода проведена була трубами до Конвенту з немалим коштом Конвентским...“ [м. Євгеній Опис. К. Соф. собора К. 1825 приб. стр. 31]. Р. 1636 Братський монастир одержав королевський привилей на проведення води трубами (Сборн. матер. для историч. топографії г. Києва К. 1874 III стр. 108).

2) Як оповідає академ. Гильденштедт, що навідався до Київа 1774 р. „въ нѣскольких шагахъ отъ ратуши, среди ярмарочной площи, подъ каменнымъ куполомъ—колодезъ съ каменными стѣнками. Посрединѣ колодца на пьедесталѣ стоитъ статуя, въ правой рукѣ держашая большую кружку, изъ которой постоянно течетъ вода. Для устройства этого главного колодца воспользовались ручьемъ на возвышенности, отъ которой при помощи подземныхъ трубъ и отвели воду къ колодцу. Изъ послѣдняго также при помощи трубъ, вода проведена во многие другие колодцы, устроенные на улицахъ города. Они оббиты деревомъ, имѣютъ сажень въ поперечникѣ и обшивка ихъ подымается всего на 3 фута надъ поверхностью земли, такъ что изъ нихъ очень удобно черпать воду. По маленькому каналу, идущему черезъ городъ вдоль частокольной стѣны, вода стекаетъ въ Днѣпръ...“ (Gildenstedt. Reise nach Russland B. II 1791; ср. Kievsk. Star. 1893 февр. стр. 282).

3) Новгородцевъ, „Географическое описание г. Киева“, закінчене р. 1784. (Згадується також „новой архитектуры куполь“; постаті янголів зберіглись напр. у Флоровському монастирі) Сборн. матер. К. 1874 II стр. 131. Не пізніше 80-х років XVIII в. „французъ Брульонъ... устроилъ магистрату солнечные часы на ротондѣ фонтана“ (Зап. И. О. Тимковского. Сборн. мат. К. 1874 II 164). М. Закревський всю будівлю, зроблену ніби-то „во вкусѣ французского рококо XVII вѣка“ (sic) відносить чомусь до 1808 р. На авторство Барського в цій будівлі вказує і інше, але невідоме нам джерело: К. В. Шероцький в своїй роботі „Живописное убранство украинского дома“, неправильно посилаючись на Закревського (стор. 15?) накидає Барському авторство скульптурної постаті Самсона в середині XVIII віку (журн. „Искусство Ю. России“ К. 1913 № 9—10, стр. 417). В книжці-ж „Кievъ“ відомостей про Барського нема зовсім. Всю будівлю Шероцький уважає новим, ампірним („Кievъ“ К. 1917 стор. 175).

Першою справжньою пробою сил молодого архітектора були ті будинки, що виведені були, починаючи 1748 роком, в Кирилівському монастирі¹). Справді від тих частин Кирилівської огради, що зберіглись до нині, вісолодою, майже наївно-народною творчістю. Найкраща частина це безперечно ворота, на білому фоні котрих так прегарно виділяється темний двохголовий орел. Надзвичайно наївні прикраси в вигляді двох молочних глечиків по обидва боки в'їзної арки показують всю свіжість молодого хисту Барського. Між тим ограда і ворота мають уже ту красу, яку Барський уживав опісля майже скрізь—це квадратові, або прямокутні ніші з закругленими до середини кутками.

В тому-ж монастирі, але більш дозрілою, досвідченою рукою збудував Барський і першу свою церкву—„зъ звоницею и брамою и погребами“. Молодий архітектор утворює цілком новий для Київа тип двохповерхової церкви; в нижньому поверсі він поміщає ворота, а вгорі над ними прекрасну церкву з куполом; над серединою будівлі, ще одним поверхом вище, піднята дзвіниця з високою і красивою банею. Ця ідея храма на брамі навіянна можливо, воротами лаври. Основний корпус будинку, що в плані наближається до розтягнутого овалу, ще удержує загальний вигляд українського корабля, ясно поділяючися на три частини. На жаль, не зберігся красивий з переломом дах, що покривав бокові закруглені частини церкви; не зберіглася і висока двохповерхова, надзвичайно типова для українського бароко, баня. В поодиноких деталях декорації почувається вплив Шеделя, котрому Барський, що дуже можливо завдачує своєю школою. Наличники коло вікон другого поверха невдатно копіюють Андріївську церкву. Однак індівідуальні риси артиста виявилися тут найсильніше: вони почуваються в тих здвоєних, багато орнаментованих колонах по кутках дзвіниці, круглих вікнах, наличниках вікон першого поверху і особливо в тім замітуванні ліпною роботою стилю рококо. Від багатої внутрішньої декорації витягнутої барочної бани храма з цими круглими вікнами зісталися пужденні сліди²).

1) По даним С. Крижановського, р. 1748 збудовано було в трапезі Кириловського монастиря церков імені св. Василія Великого, і з того ж часу роспочато будування кам'яної огради і дзвіниці (К. Епарх. Вѣд. 1863 № 22 стр. 681) М. Берлинський згадує ще про якусь „каменну весьма видную о трехъ куполахъ церковь Сошествія Св. Духа“ (Кратк. описаніє Києва СПБ. 1820 стр. 186).

2) Кругла однобанна церква (бокові частини напівз瓦льної форми були одна—входом, а друга—вівтарем), в XIX віці чисто по вандальському перерізана стелею трохи нижче, ніж капітелі пілястрів, на дві частини; в нижчій міститься тепер аптека Кириловської лікарні. В верхній частині ще зберіглися остатки ліпних карнизів, капітелей і багатої орнаментації круг вікон і бани. Зверхній вигляд церкви зберігався добре до середини XIX в. (Найкращий малюнок див. „Обозрѣніе Киева въ отн. къ древностямъ“ изд. И. Фундуклея, К. 1847). Р. 1851 вона згоріла (Е. Крижановський, ор. сіт. стр. 681; свящ. Антоновъ, Киево-Кирилловская церковь. Труды III Археол. Съѣзда т. II К. 1878 прил. стр. 12; Л. Покилевичъ. Монастыри и церкви г. Киева, К. 1865 стр. 118); поновлена була лише до 1864 р. і тоді-ж зіпсовано форму двохповерхової бани і дах з переломами замінено на теперешній, посводний.—На авторство Барського вказує напис 1760 р., який наводить панотець Антонов. Кінчиться той напис словами: „дѣлалъ мастеръ мѣщанинъ Иванъ Григоровичъ“ (ор. сіт. стр. 12).

Дуже близько до Кирилівської церкви як духом, так мабуть і датою свого збудування стоїть друга будівля Григоровича-Барського—дзвіниця Нетропавловського монастиря на Подолі. Ми одмічали уже ту реставраційну і будівельну дільність, що почалася в монастирі після жертви імператор. Єлизавети та щедрих зборів на Запорожжі. Р. 1750 було перебудовано старий домініканський костел (очевидно, Шеделем) і виведено невелику, але красиву дзвіницю. Цю останню будував Іван Григорович-Барський. Нижчий її поверх має ті-ж самі пілястри і нішу улюбленої Барським форми. Такий само характер мають наличники біля вікон і здвоєні колони верхнього поверху. В обробці арки відчувається вилив Шеделя. Новим для Барського мотивом являється рустовання поля стіни помежі пілястрами. Дзвіница спочатку була трьохповерхова; її верх і нижчий поверх з сторони монастиря зіпсовани¹⁾.

На прикінці 50 і 60 років Григорович-Барський працює в Козельці, куди найщедріші меценати тодішні, графи Розумовські, накресливши широкі архітектурні плани, закликали найталановитіших майстрів Росії свого часу. Поміж останніми зустрічаємо ми графа Растреллі (що проектував мабуть фасад Козелецького собору), Андрія Квасова, мальера Антропова і багатьох інших. Розпочатий тута 1752 р. величний собор закінчений був лише після одинадцяти літ праці; тому точно датувати, коли саме Барський „церковь штукатурнею украсиль и тинковаль“—навряд чи можливо. Можна допустити, що йому належать пізньо виконані деталі, на котрі вказує Г. Лукомський²⁾. Можливо також, що Григоровичем-Барським переведена була та „українізація“ собору, на яку вказували дослідники Козельця: принаймні в Київських будівлях Барського ми знаходимо і многоповерхові бані і ті ганочки, що мабуть з ініціативи „Розумихи“ порушили цільність Козелецької будівлі³⁾.

Наведена вище епітафія приписує Григоровичу-Барському збудування Козелецької дзвіниці. Ця величезна, „въ три звона“ будівля, що підкреслює всю важливість храма і широту архітектурних задумів всесільних уроженців краю“, мало чим нагадує другі будівлі Київського майстра, хоча Ф. Ф. Горностаєв, і свідчить, що архітектура ганків своїми пропорціями і детальною обробкою нагадує архітектуру дзвіниці. Більше підстав гадати, що дзвіница розпочата була Квасовим (1766 р.); далі будував її Семен Корин⁴⁾, а Барський лише закінчував її. Нижчий поверх дзвіниці

1) Під час пожежі 1811 р. „каменная колокольня на погребахъ со сводами о трехъ этажахъ въ верхнемъ этажѣ деревянной куполь крытый желѣзомъ сгор лъ, колокола растопились, стѣны и своды прочны; штукатурка внутри и снаружи обгорѣла“ „К. Епарх. Вѣд. 1912 № 9, стр. 196).

2) Г. Лукомський. Нѣсколько памятниковъ архитектуры въ Козельцѣ; Стар. Годы 1912 май стр. 31.

3) Порівн.: Ф. Ф. Горностаевъ. Строительство графовъ Разумовскихъ въ Черниговщинѣ. Трудъ XIV Арх. Съѣзда т. II М. 1911 стр. 178; И. Грабарь. Исторія русск. искусства вып. 15 стр. 244; Г. Лукомский ор. сіт. стр. 30—31.

4) И. Грабарь. Исторія рус. иску. вып. 15, стр. 244.

безперечно належить не йому. Таким чином з усіх авторів, що ту чи іншу думку висловлювали про автора дзвіниці—проф. Голубцова, Щекатова, Горностаєва, Грабаря, Лукомського—найбільше рації має останній¹). Паралелів для Козелецької дзвіниці слід шукати не в Троїцько-Сергіевській лаврі, і не в Чернігові, а на Київському Подолі, серед інших будівель Григоровича-Барського. Розуміється, будівля Шеделя в лаврі могла послужити зразком для архітектора—кияніна. Але на жаль, верхній, найвищий поверх Козелецької дзвіниці, подібно до дзвіниці Кириловської та Петропавловської, не зберігся²).

Найбільш продуктивний період діяльності Григоровича-Барського припадає на 60 і 70 роки XVIII століття. В цей час майже всі городські будівлі переводяться при тій чи іншій його участі: виведені нові церкви, магістратські будівлі, ремонти церков, „жилые покоя“—все це долучається популярному київському архітекторові.

В 60 роках магістрат, з наказу сенату, будує магазин для збіжжя, величезний кам'яний будинок, недалеко від ратуші³). Мабуть, ця будівля Барського знесена була при плануванні Подола в I-ій половині XIX століття. Далеко довше простояла друга будівля—„каменної гостинної“, или постійной пространной, и не худого розположенія дворъ“, построєний проти Воскресенської церкви (недалеко від теперішнього контрактового дому). Ця велика будівля, що трьох боків обіймала прямокутну площа, мала містить всього один поверх. Фасадні стіни її прикрашено було пілястрами і широкими арками. Вся будівля завше згадується в сучасних описаннях Києва, малоється на всіх планах та деяких малюнках. Після пожежі 1811 р. і після зруйновання старого магістрата сюди перенесено було всі міські установи⁴). Ще 1847 року автор „Обозрѣнія Киева въ отношеніи къ древностямъ“ звертає увагу на цей старовинний будинок. Загинув він уже на наших очах⁵).

Далеко менше знаємо ми про приватні будівлі Григоровича-Барського—„жилыхъ покояхъ“ Грецького монастиря і „Юрія Драпчева“. Про перші згадує Новгородцев⁶), що до других, то нам невідомо навіть, де вони й стояли.

¹) Див. Вѣстник XIV Археол. Съѣзда в Черниговѣ, стр. 140; Географический Словарь Щекатова, III стр. 643 (цит. по Лукомському); О. О. Горностаевъ, оп. cit. стр. 178—9 и прил. план и розрізи дзвіниці, знімки Козелецької і Чернігівської дзвіниці Троїцького монастиря; И. Грабарь, оп. cit. стр. 244—246; Г. Лукомский оп. cit., Старые Годы 1912 май стр. 36.

²) Давня баня згинула під час пожежі 1848 р.; нинішнє покриття ампірне: пласка баня і високий шпиль.

³) В. С. Иконниковъ. Киевъ 1654—1855 г.г. Историч. очеркъ К. 1904 стр. 32. Ср. Сборникъ матер. для истор. топогр. г. Киева К. 1874 II 132 и К. Стар. 1893 февр. стр. 282.

⁴) Вони зоставалися тут до р. 1838, коли їх перенесено в дім Сухоти (нині зайнятий III хлопячою гімназією) на Подолі.

⁵) У літку 1914 р. поруч з новим будинком поліцейського участка ще видно було уламки стін. Нині щезли останні сліди будівлі.

⁶) Сборникъ матеріалов II 132. Можливо, що той невеликий дім, який можна бачити на літографії, котра дає образ Грецького монастиря в середині XIX століття (колл. Міського музея) є частина будівлі Барського.

„Репарація“ Воскресенської церкви, переведена коло 1750 року, мала, очевидачки, характер ремонта. Ця цікава, хрестообразна (раніше—пятибанна) будівля XVII віку раз уже поновлялася коло 1732 р. Григорович-Барський перебудував лише верхню ІІ частину¹).

Найкращий зразок світської архітектури Барського зберігся до нашого часу по-між будинками Межигорського монастиря. Після пожежі, що зруйнувала Межигір'я в 1764 році, своєрідна Запорожська парафія монастиря дає великі кошти на його реставрацію. В першу чергу поставлено було великий корпус братських келій супроти головної Спаської церкви. Сильно витягнута вдовжину, одноповерхова будівля Барського має лиш невеличкі виступи посередині і по краях. Інтересним являється розбиття фасада кожного з бокових крил на три вісі, по троє в коп в кожній—особливість, можливо навіянна Шеделем і митрополитанським домом. Наличники біля вікон простого, але деликатного вигляду. До цього часу зберігся, хоча і в дуже попсованому вигляді, прегарний ганок на північному краю будівлі, з легкими арками на невеликих колонках і ліпною роботою в стилі рококо. В осередку невеликого щитка уміщено дату „1766“. Середній виступ розроблено трохи гірше, хоча про первісну його форму важко скласти поняття. Рисунок губернського архітектора Івана Кедрина від 1817 р., не щодавно знайдений в архіві Міністерства Двору і опублікований С. П. Яремичем, указує очевидно на давні уже переробки²). Коло того-ж часу Іван Кедрин зміцнив центральну частину будинка, додавши до неї портик в стилі імперії. Портик прекрасно зберігся донині.

Одночасно з найкращою своєю світською будівлею утворив Барський і найкращу свою церкву. Покрівська Церква, що на Подолі, краще всіх документів свідчить, що автор її побував у Козельці. Коли дослідувачі Козелецького собору зазначили на його архітектурі вплив українських пятибанних церков, то Покрівська церква, утворена майстром-українцем, придержується ще більш розповсюженого і популярного трьохбанного типу. Подібно до Растреллієвсько-Квасовської будівлі, Барський збудував напівпідvalний нижчий поверх, з престолом во імя св. апостола Іакова; але що найближче нагадує Козелець—це закруглені з трьох боків виступи будинку з папівкруглими вигнутими фронтонами, ужитими ще Растреллі в московському палаці гр. Розумовського. Вищий поверх сильно піднесено вгору; до нього вели надзвичайно красиві ганочки. Ця деталь, що дозволяє наблизити Покрівську церкву до Козелецького собору, однаке звязана тут з усією масою церкви в одно органічне ціле. Улюблені наличники Барського, що вперше стріли ми їх в Кирилівській дзвіниці, хороші тут надзвичайно. Розробка фасаду однак не має вже пічого спіль-

1) Р. 1750 консисторію було повідомлено, що в Воскресенській церкві „верхъ весьма обветшальъ“, так що під час вітру боялися його падіння, а під час дощу він протікав (І. С. Граевский. Кіев. митр. Тимофеей Щербацкий. Труды Кіевск. Дух. Акад. 1910 окт. стр. 222).

2) Ж. „Искусство, живопись, графика“ К. 1911 № 6—7 стр. 279.

ного з стилем Растреллі: своєю спокійною, ясною красою, вона належить до епохи класицизму, а трьохбанна система надає їй типоукраїнський колорит.

Закінчена 1766 р., Покрівська церква потерпіла потім не менші зміни, що зіпсували її вигляд¹⁾.

Друга церковна будівля, закінчена Барським трохи пізніше, має ший конструктивний принцип. В плані „Набережного Миколи“ лежить хрест з однаковими кінцями; до кінців хреста, що виступають слабо, ходять вдвое нижчі од будівлі, напівкруглі і дуже красиві виступи. Нарежний Микола ще раз указує на участь Барського в будівництві Ромовських на Чернігівщині. Основна маса церкви без сумніву є наслідання збудованій Розумихою в рідному селі Лемешах Трьохсвятительської церкви²⁾. Не тільки в плані, але навіть і в конструкції церкви і в роботі фасаду фронтонами почувається велика схожість. Однаке Лемешівська церква десь на глухій провінції постраждала менше, ніж Нарежний Микола в Київі³⁾.

На прикінці 60 р.р. популярному архітекторові доручено б „репарацію“ міського Успенського собору. Ще 1752 року для цього „майстеръ уговоренъ“, при чому проектували „верхнюю баню сбросить вмѣсто пея новую состроить“. Грунтовне зновлення собору закінчено лише в 1770 р. Сліди цієї репарації однаке не збереглись. Після пожарів 1805 і 1811 р.р. п'ять бань, що стояли тут іще з часів Себастіано Брачи, були розкидані, а замість них піднято одну теперішню. А ті, що були тут „наружнымъ стѣнамъ въ крыши, щиты стариннымъ украшеніемъ“ брані коло 1809 р.—„для приличного вида“⁴⁾.

Останньою будівлею Барського, що має художній інтерес, була „строенна общимъ милостиннымъ подаяніемъ“ у 1772 році велика дзвіння Успенського собору на Подолі. Мабуть схема її була та сама, що і дзвіння Кирилівського монастиря. По оповіданню Закревського, в нижчому її поверху були улаштовані помешкання для життя, а в другому—церква св. великомучениці Варвари⁵⁾. Третій поверх призначено для дзвонів. Сказати

1) Дату збудування вказує „Вѣдомость протопіи Кіевоподольской“ 1784 р. К Епарх. Вѣд. 1862 № 9 стр. 302—3) и „Геогр. опис. г. Кіева“ 1784 г. (Сборн. мат 1874 II стр. 153). Після пожежі 1811 року поміст, що відділяв горішню церкву од лішньої було виїнято, через те і внутрішній вигляд церкви зем'ямъ постраждав, від згоріння. Давні барочні бані набули нинішню ампірну форму. Мабуть, скоро після цього зроблено було і те прибудовання з західного боку, що зовсім закрило вхід. Пресвітерій іконостаса належить акад. Штромові (К. Епарх. Вѣд. 1861 № 9 стр. 157). Доволі близько Покрівську церкву нагадує церква Іоанна Богослова у Ніжині.

2) Автором Лемешівської церкви Ф. Ф. Горностаєвъ уважає А. В. Квасовимъ „Дворцы и церкви Юга“. „Культурн. сокр. Россіи“ вып. VIII М. 1914 стр. 48—49.

3) Безперечно зіпсовано баню Миколаївської церкви, перебудовану „въ византийскомъ вкусѣ“. Крім того вигляд на храм заставлено антихудожньою будівлею 1863 р. въ московському стилі.

4) Іерод. Антонинъ. Кіево-Подольская Успенская соборная церковь. К. 1891 стр. 16—

5) Описаніе Кієва М. 1868 стр. 858—9. Автор монографії про Успенську церкву уважає, що дзвіниця була не трьох, а тільки двохпівверховою. Іерод. Антонин ор. сіт. стр.

небудь з певністю про її архітектуру — неможна; нам не відомо ні одного її малюнка. Цю будівлю Барського зустріла сумна доля. Під час нового планування Подола після пожежі 1811 р. дзвіниця опинилася посеред вулиці і була знесена до ґрунту.

Останньою, але чисто уже ремонтною роботою Барського, було поправлення старої, збудованої невідомим великоруським майстром у початку XVIII в., дзвіниці Доброго Миколи, також на Подолі. Ця робота не полічена в епітафії, звязана з одною майже загадкою в історичній літературі імені Барського¹⁾.

У Р. 1785 цей найпопулярніший київський архітектор помер і в травні місяці був похований.

В творчості Григоровича Барського доволі сильно одбилися впливи сучасних йому художніх течій Зах. Європи і Росії. Форми його будинків часто нагадують то Шеделя, то Растреллі, то Квасова. Однаке до певної якоїсь школи одного з цих майстрів однести Барського не можна. Він перш за все українець і киянин, що засвоїв собі всі елементи українського бароко, в оточенні якого виріс. В Київі виробився його артистичний смак, і тому такою красою і характерністю визначаються його київські будівлі, неможливі у всякому іншому місті.

Подібно до кращих зразків мазепинського бароко, вся творчість архітектів-кіян виросла на тлі околішнього пейзажу, на ґрунті столітніх традицій їх рідного города. І навіть сторонні майстри, попадаючи в Київ, зачаровані дивною красою його краєвиду, підлягають впливам його вікової архітектурної традиції і творять ті-ж самі іскраві, ефектові форми „Київського бароко“.

Чи не час уже і сучасним архітектам згадати про традиції Київа, придивитися до артизму XVIII віку? Може, тоді зразки quasi-руського стилю перестануть загрожувати своєрідній красі нашої *urbis aeternae*.

Федір Ернст.

4712256

ДУКІВА БІБЛІОТЕКА
г. Короленка. Харків
№ 39009
19-14-39-■
XII

¹⁾ А. Георгіевский. Кіево-Подольская церковь Николая Доброго. Кіевъ. 1892 стр. 47. „Подѣлки“ були в тому, що „для большей свѣтlosti“ всі вікна дзвіниці були збільшені, камінний стовп, що стояв посеред церкви і ніс на собі баню, був прийнятий, і вся церква оновлена. Освята відбулася в 1781 р. Після пожежі 1811 р. будівля поправлялася до 1829 р. (ibid. стр. 56).